

СМАРТ-ТЕХНОЛОГИЯЛАР ВА УЛАРНИНГ ЖАМИЯТ ҲАМДА ТАЪЛИМГА ЖОРИЙ ЭТИЛИШИ

*Абидова Дилфуза Муратджановна,
Етакчи ўқитувчи, Тошкент педиатрия тиббиёт институти академик
лицейи, Ўзбекистон*

Аннотация. Мазкур мақолада смарт-технологиялар ва уларнинг таълим жараёнига тадбиқ этилиши масалалари ёритилган. Шунингдек, мақолада смарт таълим хусусида олиб борилган тадқиқотлар таҳлил қилинган. Смарт технологияларнинг жамиятдаги ўрни ва аҳамияти кўриб чиқилган ҳамда мавзунинг долзарблиги исботланган.

Калит сўзлар: смарт-жамият, смарт-таълим, келажак тенденциялари, олий таълим, талабалар.

СМАРТ-ТЕХНОЛОГИИ И ИХ ВНЕДРЕНИЕ В ОБЩЕСТВО И ОБРАЗОВАНИЕ

*Абидова Дильфуза Муратджановна,
Ведущий преподаватель, Академический лицей Ташкентского
педиатрического медицинского института, Узбекистан*

Аннотации. В данной статье рассматриваются вопросы смарт-технологий и их применения в образовательном процессе. Также в статье анализируются исследования, проведенные в области смарт-образования. Рассмотрена роль и значение умных технологий в жизни общества и доказана актуальность темы.

Ключевые слова: смарт-общество, смарт-образование, тенденции будущего, высшее образование, студенты.

SMART TECHNOLOGIES AND THEIR IMPLEMENTATION IN SOCIETY AND EDUCATION

*Abidova Dilfuza Muratjanovna,
Leading Lecturer, Academic Lyceum of the Tashkent Pediatric Medical Institute,
Uzbekistan*

Abstract. This article discusses the issues of smart technologies and their application in the educational process. The article also analyzes studies conducted in the field of smart education. The role and importance of smart technologies in the life of society is considered and the relevance of the topic is proved.

Keywords: smart society, smart education, future trends, higher education, students.

Кириш. Замонавий жамият ахборот ва билимлар ролининг ортиши билан тавсифланади. Ахборот-коммуникация технологиялари ҳар биримизнинг ҳаётимизга янада қулайроқ кириб бормоқда, тобора ишончли кириб бормоқда. Бироқ ахборот технологияларини ривожлантириш ўз-ўзидан амалга оширилаётгани йўқ, балки мамлакатимизда тубдан янги рақамли иқтисодиёт – билимлар иқтисодиёти инфратузилмаси сифатида амалга оширилмоқда. Бугунги кунда технологиялар ўз ривожланиши нуктаи назаридан эмас, балки уларни экологик муҳитни шакллантиришда, жамиятнинг иқтисодий ва ижтимоий муаммоларини ҳал қилишда фойдаланиш имкониятлари билан баҳоланмоқда.

Материаллар ва методлар. Ушбу мақолада абстрактлаштириш ва конкретлаштириш, статистика, қиёсий таҳлил, ҳужжатлар билан ишлаш ва прогнозлаш усуллари қўлланилган.

Натижалар ва муҳокама. Замонавий жамиятнинг асосий хусусияти

ахборотдан фойдаланишнинг тармоқ мантиқидир. Тармоқ ахборот оқимлари, тармоқ тузилмалари ва ўзаро таъсир тушунчалари биринчи ўринга чиқади. Иқтисодиёт ўз-ўзидан тармоқ иқтисодиётига айланади; узлуксиз янгилашиб туриш қобилиятига эга бўлган «узлуксиз оқимли тармоқлар майдони» [5].

Ривожланишнинг ушбу ахборот усули билан маҳсулдорлик манбаи билимларнинг билимга таъсири бўлиб, у билимларни ишлаб чиқариш, ахборотни қайта ишлаш ва рамзий алоқа технологияларида ўз аксини топади [1]. Таълим муҳитининг чегаралари ҳам хиралашган, унинг тузилиши жамиятнинг ҳозирги эҳтиёжларини қондириш учун доимий равишда ўзгариб туради. Ижтимоий-иқтисодий ривожланиш модели муаллифи Н.Кондратиев циклик ривожланишни фан-техника тараққиёти (илмий-техника тараққиёти) ва янги технологик тартибга ўтишни бошлаб юбориши мумкин бўлган инновациялар билан боғлади.

Таълим майдонида смарт технологияларни жорий этишнинг долзарблиги куйидаги омиллар билан белгиланади:

а) маълумотларга деярли чексиз киришда намоён бўладиган ва глобал дунёда уни танлаш алгоритмини муаммоли ҳолга келтирадиган виртуализация тенденцияси. Бугунги кунда у таълимнинг ўзаро таъсирининг маълум бир мавзуси учун ҳам, бутун таълим майдони учун этакчи векторга айланмоқда;

б) виртуал хусусият касб этувчи таълим ўзаро таъсир тизимининг номувофиқлиги.

Асосий қарама-қаршиликлар куйидагилардир:

- ахборот, шу жумладан конструктив бўлмаган ахборот оқимлари ва конструктив билим олиш зарурати ўртасидаги зиддият;

- анъанавий аксиологик миқёснинг деформацияси ва янги кадрятлар ва маъноларнинг шаклланиши, бу таълим жараёнида маълумотларни танлаш ва тизимлаштириш билан боғлиқ муаммоларни ҳал қилишга ёрдам бермайди. Виртуал аксиологик шкала асосий кадрятларга шубҳа туғдириб, билим мавзусига тубдан таъсир қилади;

- замонавий ўқув жараёнини виртуаллаштириш таълим тизимининг мақсад ва вазибаларини қайта белгилаб беради. Ёш мутахассис муваффақиятининг калити - ахборот маконида йўналтириш тезлиги - барқарор касбий билим эмас, балки хабардорлик, бу кўпинча таълим маконини виртуализация қилишнинг салбий оқибатлари сифатида талқин этилади;

- таълим фалсафасида акс эттирилган ўзига хос таълим амалиётлари виртуализация жараёнларининг ноаниқлигидан далолат беради. Бир томондан, виртуализация ахборот технологиялари ёрдамида ўзининг шахсий «ахборот майдони» ни шакллантиришга қодир бўлган маълум бир шахснинг янада чуқур онтологик мазмунига ёрдам беради. Бошқа томондан, таълимдаги виртуал тенденциялар шахсни шакллантириш учун «субъективлик», «реаллик», «оқиллик» ва бошқалар каби фундаментал тушунчаларнинг моҳиятини йўқотиш хавфини туғдиради;

- энг бошида рус таълим маконини виртуализация қилиш жараёни. Шунга кўра, бу таълим амалиётида ҳам, уларнинг фалсафий мулоҳазасида ҳам кўплаб муаммоларни келтириб чиқаради.

Борисенконинг сўзларига кўра, 4 концептуализацияси таълим учун зарур бўлган асосий қарама-қаршилик таълим ҳамжамиятидаги «инновацион футуризм» ва «педагогик консерватизм» ўртасидаги зиддиятдир [4].

Смарт таълимни жорий этиш ва ривожлантириш алоҳида тартибга солишни талаб қилади, чунки анъанавий ва онлайн таълим сезиларли даражада фарқларга эга [2]. Смарт таълимнинг афзаллиги - умумий стандартлар, мурса ва технологиялар асосида таълим муассасалари, профессор-ўқитувчилар ва талабаларни Интернетда биргаликда таълим фаолиятини амалга ошириш учун

бирлаштириш, шунингдек, маъмурий функцияларнинг бир қисмини смар тизимга ўтказиш имкониятидир. Шу сабаб, бутун дунё бўйлаб контент билан тўлдирилган мослашувчан таълим муҳити ўрганиш, ҳамкорлик ва ривожланиш учун кенг аудиторияга киришни таъминлайди.

Замонавий шароитда контентни тўлдириш анъанавий таълим ресурслари, яъни ўқитувчилар томонидан яратилган курслар (фан, модуллар) туфайли юзага келади. Улар рақамлаштирилади, юкланади ва онлайн тизимда фойдаланишга топширилади. Анъанавий таълимдан тўлиқ масофавий таълимга бундай ўтиш муқаррар равишда ўқитувчи анъанавий равишда бажарадиган бир қатор функцияларни йўқолишига олиб келади ва уларсиз ўқув жараёни фақат билимларни узатиш билан чегараланади. Оффлайн ўқитиш, ўргатиш каби функциялар таълим жараёнидан чиқариб ташланади. Хусусан, таълим шахсий намуна, ўқувчиларга ихтиёрий таъсир кўрсатиш, ўқувчиларнинг хиссий ҳолатини баҳолаш қобилияти, психиканинг хусусиятларини (перцептив, коммуникатив, таклифни ўрганиш функциялари) ва бошқа функциялар билан чекланади. Улар минимал даражага туширилади ва талабаларнинг зиммасига ва смар таълим тизимига, ташкилий ва маъмурий функцияларнинг бир қисмига ўтади. Фақат онлайн режимда ишлаш талабаларга қўшимча масъулият юклайди: улар юқори даражадаги мотивацияга эга бўлиши, вақтни мустақил режалаштириши, материални ўрганиши, вебинарларда қатнашиши ва ҳоказоларда қатнашиши керак. Шу маънода, анъанавий ва смар таълимни уйғунлаштириш модели энг истиқболли, деб ҳулоса қилиш мумкин. Смарт таълим технологиялари ёрдамида ўқитувчи ва талабаларнинг чекланган вақт оралиғидаги биргаликдаги реал фаолияти - аудиториядаги машғулотлар - ўқувчи учун қулай бўлган ҳар қандай жойдан мустақил равишда давом эттирилиши мумкин. Бугунги талабалар интернетдан етказиб бериш усули ва мобил қурилмалардан фойдаланган ҳолда аудиторияларидан қуйидагилар орқали ташқарига чиқишлари мумкин:

- аппарат ва дастурий таъминот;
- электрон таълим платформалари.

Хуллас, анъанавий шаклда билим олгандан сўнг, талабалар маълум бир жойга вақтинчалик ёки ҳудудий жойлашувдан қатъий назар мулоқот қилишлари, қўшма лойиҳалар ва вазифалар доирасида маълумот алмашишлари мумкин. Жараёни кузатиш ва қайд этишнинг автоматлаштирилган тизими туфайли материал миқдорини, такрорлашлар сонини тартибга солиш, шунингдек, ўқитувчини ҳар бир талабанинг муваффақияти ҳақида хабардор қилиш, унга ўқув жараёнини созлаш имконини беради. Бундай вазиятда тушунтириш частотаси ҳар бир ўқувчининг материални тушунишга сарфланган индивидуал вақтга мослашиши туфайли, ўқувчиларнинг тушуниш даражаси ҳам, шу жумладан, ривожланиши ҳам ортади [1].

Хулоса. Смарт таълим электрон таълим жараёнининг марказий фигурасига айланиш жараёнида ўқитувчи билан талаба ўртасидаги фаол ўзаро ҳамкорлик қуйидаги имкониятларни яратади [1]:

- фанни самарали ўрганиш учун зарур ва тизимлаштирилган қўшимча материални ўз вақтида олиш (шу билан бирга уни маълум бир талаба учун қулай бўлган тақдим этиш шаклини танлаш);
- очиқ таълим мазмунини яратишда шахсан иштирок этиш;
- мустақил равишда ҳам, ўқитувчи назорати остида ҳам ўзлаштирилган билимларни тезкор баҳолаш;
- ўқитувчининг таҳлилий ишини электрон баҳолаш журналида кўриш;
- ўрганилаётган фаннинг долзарб масалалари ва фанлараро масалалар бўйича манфаатдор шахслар ҳамжамиятларини ташкил этиш;
- касбий қизиқишларини инобатга олган ҳолда, унда ўқув натижалари тўғрисидаги ҳисоботларни жойлаштириш учун шахсий электрон кабинет

ташқил этиш;

- таълим жараёнини замонавий коммуникациялар асосида амалга оширувчи ўқитувчилар билан демократик ва тезкор мулоқот қилиш.

Умуман олганда, smart таълимнинг асосий афзалликлари қуйидагилардан иборат:

- киришнинг катта эркинлиги - замонавий қурилмалар, мобил Интернетга кириш имконияти билан талаба исталган жойдан ва хоҳлаган вақтда ўқиши мумкин;

- тузилган маълумотлардан доимий фойдаланиш - системалашган ва оптималлаштирилган маълумотларга доимий кириш имконияти билим ва кўникмалар даражасини ошириш имконини беради, чунки сиз ўзингиз кўп ишларни қилишингиз керак;

- таълимнинг мослашувчанлиги – ўқув жараёнини ўз қобилияти ва эҳтиёжларига тўлиқ мослаштирган ҳолда талабанинг ўзи танлаган материални ўрганиш давомийлиги ва кетма-кетлиги;

- билимларни тўплашнинг мослашувчан тизими орқали фан мазмунини узлуксиз ривожлантириш ва сифатини ошириш;

- ҳар бир берилган савол учун талаба ўқитувчининг жавобини олади, бу тизим ичидаги махсус бўлимда қайд этилади;

- кейинги сафар бундай савол берилганда тизимнинг ўзи унга жавоб таклиф қилади;

- «талаба-талаба» форматида ҳам, «устоз-шогирд» форматида ҳам тажриба алмашиш ва юзага келаётган муаммоларни биргаликда ҳал қилиш имконияти [1].

References

1. Еремина С.Л. Компания на рынке smart education /Еремина С.Л., Мельников П.Н., Головова С.В. //Вестник науки Сибири.-2015.-№ 2.

2. Curran C. Resource Factors: Recurrent Costs. In UNESCO and International Council for Distance Education, Developments in Distance Education in Asia: An Analysis of Five Case Studies, // Paris/Oslo, 1989 - pp. 23-26. URL: http://web.worldbank.org/archive/website00236B/WEB/COST_02.HTM

3. Gordeenkova E. Uprazhneniya na gibkost. Smart education uchit uchitsya // Poisk. 2010. № 50 (1124). // URL: <http://www.poisknews.ru/theme/infosphere/354/>.

4. Борисенко И.Г. Виртуализация отечественного образовательного пространства: социально-философский анализ: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата философских наук. Работа выполнена на кафедре глобалистики и геополитики ФГАОУ ВПО «Сибирский федеральный университет».-Красноярск, 2016.

5. Алетдинова А.А. Развитие Smart-образования как инновационной технологии / Алетдинова А.А., Мельниченко А.А. //Вестник Югорского государственного университета.-2015.-Выпуск№ S2 (37).

6. Rustamova NR. (2021). Issues of Development of Students' Media Competence Based on Vitagenic (Life) Experience. Journal of Physical Education and Sport ® (JPES), Vol 21 Issue 6, pp 2599-2616. 6. Rustamova NR. (2021). Vitagenic education and the holographic approach in the educational process. Таълим ва инновацион тадқиқотлар (2021 йил №1), 23-29.

7. Rustamova, N. R. (2019). Technology for the development of media culture of secondary school pupils (on the example of grades 7-9). Dissertation of the doctor of philosophy (PhD) in pedagogical sciences.

8. Rustamova, N. R. (2019). Technology for the development of media culture of secondary school pupils (on the example of grades 7-9). Author's abstract of PhD dissertation.

9. Ruzieva D. I., Rustamova N.R., (2021). Analysis of theoretical studies of the concepts of vitagen and vitagenic education. Таълим ва инновацион тадқиқотлар (2021 йил №4), 42-46.

10. Рустамова, Н. (2022). Медиатаъсир Контекстида Талабаларда Медиаменталитетнинг Шаклланиш Босқичлари, Тошкент давлат стоматология институти, Тошкент шаҳри, Ўзбекистон. Образование и инновационные исследования международный научно-методический журнал, (1), 130-136.